

**Unios notatserie
nr. 1/2021**

Før tariffoppgjørene 2021

Erik Orskaug, sjeføkonom i Unio

8. februar 2021

Innhold	Side
Internasjonal økonomi	4
Norsk økonomi	6
Skatter og avgifter	11
Arbeidsmarkedet.....	14
Kommuneøkonomien	15
Lønns- og prisveksten	17
Pensjonene	19
ABE-kuttene	21
Organisasjonsgrad og fagforeningskontingent.....	21

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde – privat tjenestepensjon
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 7 2012 Hybriden – Unios høringssvar
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 4 2014 Handelsavtaler og handel med tjenester
- Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
- Nr 5 2015 Produktivitet – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens innstilling
- Nr 2 2016 Produktivitet II – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens andre innstilling
- Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
- Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
- Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
- Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
- Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
- Nr 3 2020 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2020 og Kommuneproposisjonen 2021
- Nr 4 2020 Om å ta ut folketrygden ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene
- Nr 5 2020 Medlemmer og yrkesaktive i LO, Unio, YS og Akademikerne
- Nr 6 2020 Trygdeoppjøret 2020
- Nr 7 2020 Før statsbudsjettet 2021
- Nr 8 2020 Unios kommentarer til Solberg-regjeringens statsbudsjett for 2021
- Nr 9 2020 Unios innspill til regjeringen Solberg i forkant av statsbudsjettet 2022
- Nr 1 2021 Før tariffoppjøret 2021

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

8.2.2021

Før tariffoppgjørene 2021

Koronakrisa er annerledes enn andre kriser. Nå er årsaken nedstenging pga. smittespredning, ikke klassiske problemer på tilbuds- eller etterspørselssiden i økonomien. Alle forventer derfor raskere innhenting enn etter finanskrisa i 2008 og oljeprisfallet i 2014. Nå må krisa brukes som brekkstang for grønn omstilling.

Krisa har lært oss mye, mer enn i tidligere kriser. Vi har nå en historisk mulighet til å fremskynde det grønne skiftet, og omstille raskere til et mer bærekraftig samfunn. Skal vi klare Paris-målene, må vi satse bredt og offensivt. Vi må vri virkemiddelbruken i sluttfasen av krisa i retning stimulansemidler og bruk av klimaavgifter som fremmer bærekraftig omstilling. EU og USA viser vilje til å bruke store penger på det grønne skiftet. Vi må satse på bærekraftig infrastruktur og digitalisering. Vi trenger en kraftig satsing på utdanning, forskning, kompetanse, helse og sikkerhet. Beredskap og forebygging må få en mer sentral plass i politikkenes førstelinje. Politikken må sette kunnskap i front. Dette er nødvendig for å få fart på det grønne skiftet og heve utdanningsnivået og kompetansen i norsk arbeidsliv. Etterslep i utdanning, behandling og rehabilitering vil kreve ekstra ressurser i flere år hvis vi skal unngå mer frafall, varige helseskader og varig utstøting fra arbeidsstyrken.

Skattelettelsenes tid må være forbi. En sterk offentlig sektor med godt utdannede medarbeidere er avgjørende for en konkurransedyktig norsk økonomi. Vi trenger flere lærere i barnehager og skole, vi trenger flere ansatte helsearbeidere og et kompetanseløft på helse- og omsorgsområdet.

Vi må selvsagt støtte ny teknologi, og hjelpe fram virksomheter som etter hvert kan erstatte oljeindustrien. Men vi må tenke bredere. Det er for snevert og gammeldags å tenke at olja skal erstattes av ny eksportindustri alene. Vi må også hjelpe fram ny virksomhet som konkurrer med import og ny virksomhet som reduserer import. Vi må jobbe sammen med de unge som går foran og vil endre forbruksmønstrene i mer bærekraftig retning. Vi må være villige til å bruke statlige reguleringer for å få til slike endringer.

Den alvorlige sysselsettingskrisa må møtes bredt. Det er skuffende at regjeringen ikke er villig til å bruke kommunesektoren mer aktivt i motkonjunkturpolitikken, slik det f.eks. ble gjort etter finanskrisa. Kommuneopplegget for 2021 er for stramt, og vi kan ende med at kommunene bidrar til å forlenge den økonomiske opphenting. Raskere ut av krisa tilsier også raskere normalisering av lønnsdannelsen og reallønnsvekst i årets oppgjør. Noe annet vil være vanskelig å forsvare etter den ekstraordinære innsatsen som mange arbeidstakere har gjort under koronaen.

Internasjonal økonomi

Koronapandemien har utløst den alvorligste økonomiske krisa på 100 år og den forårsaker enorm skade på folks helse, jobber og velferd. Utgangspunktet før koronapandemien var heller ikke det beste, verdensøkonomien var allerede langsomt inn i en lavkonjunktur. OECDs og IMF's siste anslag for utviklingen i verdensøkonomien viser enorme velferdstap, men også store forskjeller i hvor raskt de enkelte land vil komme ut av krisa.

IMF's World Economic Outlook Update fra januar 2021 justerer opp vekstanslaget for USA i 2021 med hele 2 prosentpoeng fra oktober-anslaget, bl.a. etter tiltakspakken som ble vedtatt i Kongressen 21. desember 2020, mens anslagene for Euro-området og Storbritannia justeres noe ned. Kina peker seg ut som landet som økonomisk er minst rammet av pandemien. IMF anslår at Kina allerede i 3. kvartal 2020 var tilbake på den gamle vekstbanen fra før pandemien. De fleste land klarer derimot ikke å hente igjen det tapte, de opplever enorme velferdstap og vil permanent ligge under den gamle vekstbanen selv om de årlige vekstratene kommer tilbake til «normalen».

Tabell 1: IMF's anslag for vekst i BNP og verdenshandelen 2019-2022, prosent

	2019	2020	2021	2022	Endring fra oktober anslag	
					2021	2022
USA	2,2	-3,4	5,1	2,5	2,0	-0,4
Euro-området	1,3	-7,2	4,2	3,6	-1,0	0,5
Japan	0,3	-5,1	3,1	2,4	0,8	0,7
Storbritannia	1,4	-10,0	4,5	5,0	-1,4	1,8
Kina	6,0	2,3	8,1	5,6	-0,1	-0,2
India	4,2	-8,0	11,5	6,8	2,7	-1,2
Memo: Verdenshandelen	1,0	-9,6	8,1	6,3	-0,2	0,9

Kilde: IMF World Economic Outlook Update januar 2021

OECD's Economic Outlook fra desember 2020 var litt mer pessimistiske i sine framskrivninger enn IMF som kom en måned senere, dette gjaldt både BNP-veksten og særlig utviklingen i verdenshandelen. Dette skyldes i hovedsak de positive vaksinemeldingene på nyåret. OECD's anslag på utviklingen i arbeidsledigheten (IMF's Update har ikke anslag for arbeidsledigheten) viser at koronakrisa har økt arbeidsledigheten med nesten 2 prosentpoeng fra 2019 til 2020 og at ledigheten ventes å gå ytterligere opp i 2021. Mye tyder på at arbeidsledigheten i de fleste land i flere år vil feste seg på et betydelig høyere nivå enn før koronaen.

Tabell 2: OECD's anslag for arbeidsledighet og verdenshandelen 2019-2022, prosent

	2019	2020	2021	2022
Arbeidsledighet verden	5,4	7,2	7,4	6,9
Verdenshandelen	1,0	-10,3	3,9	4,4

Kilde: OECD Economic Outlook desember 2020

OECD's politikk anbefalinger mot krisa er videreføring av lave og stabile renter, og skulle det komme nye tilbakeslag må de siste rester av rom for ytterligere ekspansiv pengepolitikk

benyttes. Finanspolitikken må unngå for tidlig tilbaketrekning av de kraftige stimulansene som de fleste land nå gjennomfører. OECD anbefaler også at politikken bør støtte omstilling av ledig arbeidskraft og kapital til næringer og aktiviteter som har bærekraftspotensiale og gir kutt i klimautslippene. IMF legger bl.a. vekt på at grønne investeringer kombinert med en moderat, men vedvarende økning i CO₂-prisene, vil gi nødvendige utslippskutt samtidig som økonomien støttes for å komme ut av krisa.

Lavtlønnede, unge arbeidere og kvinner rammes hardest av koronakrisa

FNs arbeidsorganisasjon ILO sier i sin Global Wage Report 2020-21 fra januar 2021 at «*Kvinnens og lavtlønnedes lønninger har blitt uforholdsmessig rammet av krisa*», og at «*krisa antakelig vil føre til et massivt press nedover på lønningene i nær framtid*». En undersøkelse ILO har gjort i 28 EU-land viser at den nederste halvdel av alle arbeidstakere har mistet 17 pst av lønna, mens målt mot alle arbeidstakere er lønnsnedgangen «bare» 6,5 pst. Samlet har lønns subsidier (arbeidsledighetstrygd mv.) kompensert for om lag 40 pst av samlet lønnsnedgang. ILOs generaldirektør Guy Ryder sier i en kommentar at «*Gjenreisingsstrategien må sette menneskene i sentrum ... lønnspolitikken må ta opp ulikhet og behovet for å opprettholde etterspørselen. Hvis vi skal klare å skape en bedre framtid må vi også ta tak i noen av de vanskelige spørsmålene som hvorfor jobber som står høyt i sosial anerkjennelse, som omsorgsyrker og lærere, veldig ofte har lav lønn*».

De mest oppdaterte anslagene fra ILO finner vi i ILO-monitor: Covid-19 and the world of work (25. januar 2021). Her anslås det at koronapandemien ga et fall i antall arbeidede timer på 8, 8 pst i 2020 tilsvarende 255 millioner fulltids jobber. Dette er i så fall fire ganger så mye som det som gikk tapt under finanskrisa. Av det samlede fallet i antall arbeidede timer kan hele 81 millioner forklares med folk som har trukket seg helt ut av arbeidsstyrken på grunn av smitterestriksjoner, sykdom eller fordi de har gitt opp å se etter arbeid. Arbeidsinntektene anslås samlet sett å ha gått ned med 8,3 pst i 2020 tilsvarende 4,4 pst av globalt BNP. Kvinner, lavtlønnede og unge arbeidere rammes hardest.

ETUC med krav om høyere lønninger for «the working poor».

Europeisk fagbevegelse har gjennom rapporten Benchmarking Working Europe 2020 (ETUI/ETUC desember 2020) sett nærmere på hvor mange som faller under EUs fattigdomsgrense på 60 pst av medianinntekt (EU60) i det enkelte medlemsland. Fra 2010 til 2019 økte andelen i 16 medlemsland til tross for at økonomien bedret seg i denne perioden og samlet økte antall arbeidstakere som er «working poor» med 12 pst i denne perioden. Alle kategorier arbeidstakere rammes, men unge arbeidstakere, arbeidsinnvandrere og de med midlertidige jobber rammes hardest.

Rapporten fra ETUI/ETUC viser også at bare fire medlemsstater i EU har lovfesta minstelønninger over EU60. Dette er noe av bakgrunnen for forslaget om et direktiv på dette området. Nå krever ETUC at direktivet forbedres for å løfte arbeidstakere ut av fattigdom. ETUC ønsker en bestemmelse i direktivet som hindrer at minstelønninger kan settes under EU60 og 50 pst av gjennomsnittslønn og at enkelte arbeidstakere som ungdom og folk som jobber i private hjem ikke kan unntas fra de lovfestede minstelønningene. ETUC krever også at ingen offentlig støtte skal gis selskaper som nekter sine ansatte kollektive forhandlinger. Koronaen vil helt sikkert øke avstanden mellom arbeidsgivere og arbeidstakere i det videre arbeidet med direktivforslaget. Nordisk fagbevegelse har som kjent gått mot EUs forslag til minstelønnsdirektiv av frykt for at det kan undergrave den kollektive lønnsdannelsen og vår forhandlingsmodell.

Norsk økonomi

De fleste land vil fortsatt slite med økonomisk stagnasjon før de internasjonale vaksineprogrammene får effekt og økonomien igjen tar seg opp. Den finanspolitiske responsen har denne gangen vært raskere og mer effektiv enn under finanskrisen. Likevel forventer SSB i Konjunkturtendensene 2020/4 (SSB 9. des 20) at lavkonjunkturen hos våre handelspartnere vil vedvare. Arbeidsledigheten er meget høy, og ulikhetene øker sterkt. BNP-veksten hos våre handelspartnere anslås til 5,4 pst i 2021 og 4,2 pst i 2022, noe som vil innhente litt av fallet på 6 pst i 2020. Oljeprisen ventes bare å øke svakt sammenliknet med nivået i 2020.

Arbeidsledigheten biter seg fast

Arbeidsledigheten i Norge er halvert siden toppen i april 2020. Nye smitteverntiltak ga en økning på 8.100 arbeidssøkere fra desember til januar 2021 fulgt av en ny økning på 5.900 første uke i februar. Antall arbeidssøkere utgjør 2. februar 207.300 helt ledige, delvis ledige og arbeidssøkere på tiltak, noe som tilsvarer 7,3 pst av arbeidsstyrken. 127.300 personer var registrert som helt ledige, det utgjør 4,5 pst av arbeidsstyrken.

Tabell 3: Økonomiske anslag for norsk økonomi 2019-2023

	2019	2020		2021		2022	2023
	SSB des 20	FIN sept 20	SSB des 20	FIN sept 20	SSB des 20	SSB des 20	SSB des 20
Privat konsum	1,4	-6,0	-8,0	7,8	8,1	5,9	3,1
Offentlig konsum	1,9	2,2	1,7	1,1	1,9	1,9	1,3
Br.inv. i utvinning og rørtransport	12,6	-2,2	-4,8	-11,5	-6,0	-2,0	10,0
Br.inv. fastlandsbedrifter	5,6	-10,6	-8,9	5,4	1,6	2,2	2,8
Boliginvesteringer	-1,7	-6,9	-8,5	4,9	1,0	4,1	4,2
Br.inv. i offentlig forvaltning	7,2	4,5	2,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Eksport tradisjonelle varer	4,6		-3,6		3,2	5,3	4,1
Import tradisjonelle varer	5,7		-4,6		2,6	4,4	3,4
BNP Fastlands-Norge	2,3	-3,1	-3,0	4,4	3,7	3,6	2,9
- industri og bergverk	2,7		-3,5		2,3	3,8	2,9
Sysselsatte personer	1,6	-1,6	-1,6	0,6	0,7	1,5	0,8
AKU-ledighet, nivå	3,7	4,7	4,8	4,4	4,5	3,9	3,9
Årslønn	3,5	1,7	2,4	2,2	2,1	3,6	3,9
KPI	2,2	1,1	1,3	3,5	2,5	2,4	2,1
KPI-JAE	2,2	2,7	3,0	2,2	2,2	2,1	2,1
Sparerate husholdningene, nivå	8,0		14,7		10,0	6,9	7,1
Pengemarkedsrente, nivå	1,6	0,7	0,7	0,4	0,5	0,8	1,2
Utlånsrente, rammelån, nivå	3,0		2,5		2,0	2,1	2,4
Råoljepris, kroner per fat	564	408	406	424	425	420	418
Importveid kronkurs (I-44), positivt tall angir svakere krone	2,9	5,7	6,8	-2,4	-2,0	0,0	0,0

Kilder: Konjunkturtendensene 2020/4 (SSB 9. des 20) og Nasjonalbudsjettet 2021 (FIN 25. sept 20)

SSB anslår AKU-ledigheten til 4,8 pst i 2020, 4,5 pst i 2021 og en utflating på 3,9 pst i 2022 og 2023. Det kan innebære at ledigheten biter seg fast på et noe høyere nivå enn tidligere dette tiåret hvis vi ser bort fra kriseårene etter oljeprisfallet.

Fortsatt rekordlave renter

Rentene forventes å være lave i mange år. Styringsrenta ble i løpet av to måneder våren 2020 satt ned fra 1,5 pst til 0 pst. Nå ser SSB for seg at styringsrenta øker gradvis fra sommeren 2021, men ikke mer enn at den når 1,0 pst i 2023. Tregere vaksineutulling vil antakelig utsette første renteheving noe. Norges Bank anslår et «normalt rentenivå» til å ligge mellom 2 og 3 pst.

Næringslivets investeringer rammes av krise – svak vekst i det som skal erstatte oljen

Koronakrisa er ikke som andre økonomiske kriser. En ekstremt kraftig nedtur under nedstengningen ble etterfulgt av en meget rask innhenting på flere områder. Nedstengningen reduserte det tilgjengelige vare- og tjenestetilbudet, husholdningenes sparing i 2020 doblet seg fra året før, og privat konsum gikk ned med hele 8 pst, men mye av dette ventes å bli tatt igjen i 2021 og 2022 med betydelig høyere vekst i det privat konsum enn hva som er vanlig.

BNP-Fastlands-Norge falt med 3 pst i 2020 ifølge SSB. Her går innhenting saktere og over flere år fordi investeringene rammes sterkt av krise. SSB anslår nedgangen i fastlandsnæringenes bruttoinvesteringer til hele 9 pst i 2020. Investeringsanslagene for bedriftene i år og de neste årene viser bare svake tegn til innhenting. Det svekker økonomiens vekstevne og taler for at myndighetene bør føre en langt mer aktiv nærings- og sysselsettingspolitikk, samt satse enda sterkere på offentlige bygge- og vedlikeholdsoppgaver.

Vi vil både i år og neste år ha behov for ekspansive tiltak i budsjettpolitikken. I 2020 ble det bevilget 131 krisemilliarder til forskjellige inntektssikringsordninger og støttetiltak til personer, virksomheter og næringer. Disse oljekronene kom på toppen av de «ordinære oljekronene» på 262 milliarder som allerede lå i 2020-budsjettet. Så langt i år er det foreslått 16,5 mrd. krisekroner ut over det vedtatte 2021-budsjettet. Det er viktig at vi ser krisetiltakene i sammenheng med de nærings- og klimapolitiske tiltakene som skal bringe økonomien inn i en grønnere tid. Vi må stimulere ny bærekraftig virksomhet, ikke skattelette til oljeindustrien. Andre tar grep og prioriterer mer framtidsrettet, som krisepakken i EU og USA hvor grønn omstilling får en sentral plass. Videre må budsjettpolitikken sette kunnskap i front. Kompetanse, utdanning og forskning må legge grunnlaget for flere konkurransedyktige arbeidsplasser utenfor petroleumsklyngen.

Øk statens forskningsinnsats til 2 pst av BNP

Krise gir mindre privat FoU, staten bør derfor øke sin andel av den samlede forskningen. Den statlig forskningsinnsats bør utgjøre 2 pst av BNP fram til 2030 for å bidra til omstilling og det grønne skiftet. Universitetenes og forskningsinstituttene grunnfinansiering må styrkes. Staten må også være villig til å stille med eierkapital og risikokapital i samarbeid med private virksomheter for å få fram nye næringsvirksomhet og gode fornybarprosjekter der privat kapital ikke klarer dette alene. Norge trenger et forpliktende og ambisiøst utslippsbudsjett som reduserer CO₂-utslippene innen 2030 med 55 pst.

Kommunesektoren må brukes i motkonjunkturpolitikken

Kommunene må få en sentral rolle i motkonjunkturpolitikken. De siste årene har kommunesektoren pga. stramme økonomiske rammer spilt en meget beskjeden rolle i arbeidet med å skape nye arbeidsplasser. Etter finanskrisa ble kommunesektoren brukt mer aktivt. Kommunene må få midler til å framskynde vedlikehold og nybygg, til å framskynde digitaliseringen av offentlig sektor og til å styrke det generelle tjenestetilbudet, herunder økt grunnbemanningen i helse- og omsorgstjenestene og flere lærere.

Det er riktig å bruke oljepenger for å komme ut av krisa

Norge har stor økonomisk handlefrihet i finanspolitikken, det gir oss en mulighet til å komme raskere ut av krisa enn andre land. Virkemidlene må i større grad bidra til utdanning, kompetansebygging og grønn omstilling. Vi taper ikke oljefondet, penger brukt riktig nå vil redusere behovet for å bruke fra fondet i framtida. Verdien av arbeidskraften er langt større enn verdien av oljefondet. Derfor må arbeidsfolk gis kompetanse, utdanning og et arbeidsmiljø som gjør at de kan jobbe lenge.

Arbeidsledigheten vil feste seg på et høyere nivå og den rammer særlig ungdom. Det er en fare for at vi kan få en ungdomsgenerasjon hvor mange vil slite med å finne jobb. Det tilsier at utdanningskapasiteten økes, at kompetansehevende tiltak brukes i langt større grad enn det som har vært vanlig og at antall plasser under arbeidsmarkedstiltakene økes. Investering i utdanning er den beste investeringen for framtida. Offentlig tjenesteproduksjon vil ha et stort behov for høyt utdannet arbeidskraft.

Koronapandemien har gitt et stort etterslep på behandling og forebyggende helsetjenester. Skolene sliter med knappe ressurser og mangel på kvalifiserte lærere. Mange kommuner melder om stramme budsjetter og at de må kutte i kjernetjenestene i 2021. Kommunesektoren kan dermed forverre den meget vanskelige sysselsettingssituasjonen som ventes å vedvare inn i 2022 og 2023.

Etterslep må tas igjen for å unngå varige tap

Forebygging taper ofte kampen om kronene selv om de samfunnsøkonomiske begrunnelsene for å satse på forebygging ofte er sterke. Koronaen har gjort det enda vanskeligere. Etterslepet i behandling, rehabilitering og habilitering må tas på alvor for å unngå varige helseskader, økte behov for dyrere behandling og økte samfunnsøkonomiske kostnader av utstøting fra arbeidslivet. Forebyggingsperspektivet må løftes og gis økonomisk handlingsrom i flere sektorer.

Skattelettelsenes tid er forbi

Vi bør unngå skattelettelser som del av krisepolitikken, effekten for produksjon og sysselsetting er bedre med tiltak på utgiftssiden. Skattelettelsene de senere årene har svekket den årlige finansieringen av velferdstjenestene. Det har skjedd i en situasjon hvor mangelen på f.eks. sykepleiere har økt og det er en urovekkende stor andel ansatte uten godkjent utdanning innen omsorgs-, oppvekst- og utdanningssektoren.

Grunnrenteskatter på utnyttelse av naturressurser er en god og effektiv skatteform som ikke påvirker investeringsbeslutninger og som sikrer at avkastning ut over normalavkastning også kommer fellesskapet til gode. Det er ingen grunn til å lempe på nivået på oljebeskatningen

eller kraftverksbeskatningen. Det burde også innføres grunnrentebeskatning i havbruk og oppdrett, for vindkraft og i annen næringsvirksomhet der naturressurser utnyttes. Grunnrenteskatter øker skattegrunnlaget og bidrar isolert sett til at andre skatter kan være lavere.

Det må utvises forsiktighet med å stimulere oljeselskapenes aktivitet. Staten må i større grad styre nivået på framtidige oljeinvesteringer, både for å hindre store svingninger i nivået og for å sikre en forsiktig nedtrapping av investeringene over tid.

Norsk vannkraftforsyning må oppgraderes. Det er ikke nødvendig å gi kraftselskapene skattelette for å gjøre dette, men periodisering av skatten er et fornuftig virkemiddel for å få fram flere moderniseringsprosjekter.

Styrk statens rolle i det grønne skiftet

Det bør sette inn store midler på å få fram et omfattende program for havvind på norsk sokkel, solenergi på sjø, hydrogen, fangst og lagring og andre fornybarprosjekter. Dette må skje i tett dialog med forsknings- og utdanningsinstitusjoner og ivareta FNs bærekraftsmål, ikke bare knyttet til klima, men også til økosystemer og til hav og marine ressurser.

Leverandørindustrien og maritim næring må være en partner for staten i fornybarprosjekter på sokkelen og på land. Som oljenasjon har vi et særlig ansvar for å få fram vellykkede prosjekter på karbonfangst og lagring, noe som vil være avgjørende for at verden skal klare å nå klimamålene. Statens rolle i store fornybarprosjekter må sikres gjennom eierskap.

Staten må øke sitt engasjement som risikoavlaster og investor for å få fram nye oppstartsselskaper o.l.

Det må satses kraftig på videre elektrifisering av fergetrafikken og kysttrafikken generelt og stilles klare tidskrav om nullutslipp i offentlige innkjøp av forskjellige typer transportmidler slik regjeringens Klimaplan foreslår. Overgang til el-biler i stat og kommune må følges opp med budsjettmidler i kommende statsbudsjetter.

Klimatiltak vil prege dette tiåret

Skal vi klare å nå utslippsmålene i Parisavtalen innen 2030 må vi kutte mer og raskere. Koronapandemien har gitt en kraftig demper på aktiviteten verden over, det har redusert CO₂-utslippene med kanskje så mye som 6-8 prosent i 2020. Skal vi klare målene som er satt for dette tiåret, må verden ha årlige koronareduksjoner i CO₂-utslippene hvert år fram til 2030.

Tiåret vi skal bruke på utslippsreduksjoner fram til 2030 starter i år. Sånn sett er regjeringen Solbergs klimamelding, Klimaplan for 2021-2030, allerede ett år forsinket. Regjeringens klimamål for 2030 er samlede reduksjoner på 50-55 pst, noe svakere enn EUs forsterkede mål på 55 pst. Regjeringen holder det åpent om noe av reduksjonene skal kunne tas ved kjøp av klimakvoter innenfor det felles regelverk vi har med EU. Deler av opposisjonen på Stortinget avviser dette og mener at vi skal ta alle kuttene her hjemme.

I år økte regjeringen CO₂-avgiften med beskjedne 5 pst, men unnlot å øke den for bensin og diesel. Regjeringens klimamelding foreslår årlige økninger som tilsvarer 15 pst per år, men først fra 2022 og etter stortingsvalget. Tempo i gjennomføringen av klimatiltakene er meget

viktig. Ett års utsettelse av tiltakene vil gi store ekstrautslipp i tiårsperioden fram til 2030 og kreve mer omfattende og kanskje mer kostbare tiltak seinere i tiåret.

Regjeringens klimamelding har en litt mer optimistisk referansebane enn Klimakur 2030, eller sagt på en annen måte, regjeringen mener at en videreføring av gjeldende politikk vil gi litt mere utslippsreduksjoner fram til 2030 enn det Klimakur 2030 la til grunn. Videre er utslippsreduksjonene ut over referansebanen, mao. det som vil følge av ny politikk, en del redusert sammenliknet med Klimakur 2030. Regjeringens forslag om å øke CO₂-avgiften tilsvarende 15 pst hvert år fram til 2030 er derimot en god start som må følges opp med reguleringstiltak, forbudstiltak og stimuleringsstiltak som er de virkemidlene klimapolitikken rår over, i tillegg til avgifter. Se nærmere om CO₂-avgiften i «Skatter og avgifter».

EU går foran

EU har vist politisk handlekraft og brukt koronakrisa for å fremme grønne reformer og grønn finansiering i langt større grad enn vi har gjort så langt. I 2020 tok EU flere viktige skritt i miljøpolitikk: Investeringsplanen i EUs Green Deal ble kunngjort, og medlemslandene ble enige om felles regler for «hva som kan kalles grønt» (grønn taksonomi). EUs gjenoppbyggingsfond og langtidsbudsjett ble godkjent, inkludert nesten 550 milliarder euro til finansiering av klimainitiativer. EU-landene ble også enige om å skjerpe utslippsmålet for 2030 fra 40 til 55 prosent reduksjon av klimagassutslipp innen 2030.

Globalt er det bare en liten del av alle de økonomiske støttetiltakene under pandemien som er grønne. Men Europa har gjort et grønt valg: Legger man sammen fellestiltakene i EU med tiltakene i medlemslandene står EU nå for en meget stor andel av de samlede globale grønne stimulansene. Og i EU er grønne stimulanser nå fem ganger så store som støtten til karbonintensive sektorer. Noe å følge opp for Norge?

Både gjenoppbyggingsfondet og langtidsbudsjettet vil bety mye for å støtte grønne investeringer framover, spesielt i de minst velstående EU-landene. Markedet for grønn finansiering vil øke videre, ikke minst med store utstedelser av EUs egne grønne obligasjoner.

Skatter og avgifter

Budsjettavtalen mellom regjeringspartiene og FrP for 2021 øker skatte- og avgiftslettelsene med 4,5 mrd. kroner og bringer de akkumulerte skatte- og avgiftslettelsene i Solberg-regjeringens tid opp i 35 mrd. kroner. Samtlige skattelettelser er hentet i oljefondet.

Svekkelsene i det framtidige skattegrunnet er svært uheldig med tanke på de store utfordringene vi står overfor i kampen mot koronakrisa, behovet for omstilling i bærekraftig retning, større krav til utdanning og kvalifisering, kvalitet i velferdstilbudet og eldrebølgen.

Skattelettelsene gir skjevare fordeling

Om lag en tredel av skattelettelsene har vært redusert skatt på formue og arv, en tredel har vært lettelse i næringsbeskatningen og en tredel lettelse i inntektsbeskatningen for personer. Deler av skattelettelsene har vært rettet ensidig mot de rikeste med de høyeste formuene.

Tidligere finansminister Siv Jensen forsvarte i 2018 at de 1700 rikeste personene (0,4 promille) med mer enn 100 mill. kroner i formue hadde fått 651 600 kroner i gjennomsnittlig skattelette så langt under regjeringen Solberg. Vanlige arbeidsfolk hadde fått 3000 kroner i skattelette i samme periode.

Skattelettelsene svekker sysselsetting og velferd

Solberg-regjeringens skattelettelse har gitt en svakere sysselsettingsvekst enn om lettelsene i stedet hadde blitt brukt på å stimulere privat- og offentlig aktivitet. Skatte- og avgiftslettelsenes tid må være forbi for dem som ønsker en aktiv stat og en styrking av kunnskap, utdanning og velferd. Etter koronaen blir handlingsrommet i finanspolitikken raskt mindre. Da må skatter og avgifter heller økes for å styrke velferdstjenestene og det grønne skiftet.

Mindre skatt på arbeid, mer skatt på kapital, eiendom og forurensing

Skattene bør vris slik at det blir billigere å sysselsette og dyrere og eie kapital, formue og eiendom og dyrere å forurense. De som har mest, må bidra mer til fellesskapet. Både OECD, IMF og ILO har sagt at det vil være vekstfremmende å vri noe av skattebyrden bort fra de med lavere inntekt og formue over på de med høy inntekt og formue. Små forskjeller fremmer økonomisk vekst og styrker tilliten i samfunnet som er avgjørende i vår arbeidslivsmode.

Globaliseringen har trukket i retning av ensidig vektlegging av effektivitetshensyn i skattleggingen framfor rettferdshensyn i det enkelte land. Globaliseringen har også gitt en usunn skattekonkurranse mellom land om lave skattesatser og lavt generelt skattenivå. Det har svekket fellesskapsløsningene og skattesystemets mulighet til omfordeling. Skattene på store kapitalinntekter, store formuer og store eiendommer må økes.

Koronakrisa vil øke oppmerksomheten om de negative sidene ved globaliseringen. Mange land vil bli nødt til å øke skattene og tette skattehull i egen skattelovgivning. Dette arbeidet må også følges opp fart internasjonalt.

Skatt på eiendom, formue og arv har en langt større plass i den samlede beskatningen i mange andre land vi vanligvis sammenlikner oss med. Fordelingshensynene i slike skatter kan

ivaretas ved større bunnfradrag slik f.eks. Oslo kommune gjorde da de innførte eiendomsskatt. Alle skattereformer etter 1992 har lagt vekt på å brede skattegrunnlag gjør det mulig å ha lavere satser. Dette hovedprinsippet må videreføres. Fjerning eller innskrenking i skattegrunnlagene, særlig der disse i utgangspunktet virker godt for fordeling og effektivitet, strider mot prinsippene i skattereformene.

Grunnrenteskatt på havbruk og oppdrett

Unio har i mange år tatt til orde for at det innføres grunnrenteskatt på andre områder enn petroleumsvirksomhet og vannkraft. I havbruk f.eks. kan grunnrenta i gode år utgjøre flere titalls milliarder kroner. En utvidelse av grunnrentebeskatningen til havbruk, oppdrett, fiske osv. burde være en naturlig utvidelse av en god politikk for fellesskapet. En grunnrenteskatt er en tilleggsskatt på ekstraordinært store overskudd, den er nøytral og den påvirker dermed ikke investeringsbeslutningene til selskapene om den er riktig innrettet.

Klima- og miljøavgifter

Grønne skatter og avgifter gir mindre forurensing og mindre utslipp. Slike skatter er en god måte å utvide skattegrunnlagene på. Skatt på forurensing og ressursløsning kan skiftes i mindre skatt på arbeid eller økte overføringer. Grønne skatter og grunnrenteskatter bidrar til at samfunnets ressurser utnyttes på en bedre og mer effektiv måte, forbruks- og produksjonsmønstrene vil bli endret i mer bærekraftig retning og vi vil få bedre miljø og økt sysselsetting.

Forbruks- og produksjonsmønstrene må endres radikalt hvis vi skal klare å nå målene i Paris-avtalen om å stoppe den globale oppvarmingen ved 1,5 grader. For å nå de norske målene om en halvering av CO₂-utslippene i ikke-kvotepliktig sektor innen 2030, må virkemiddelbruken strammes kraftig til. Det viktigste enkeltvirkemiddelet for å redusere klimagassutslippene er å øke CO₂-avgiften, en avgift Norge har hatt i 30 år.

CO₂-avgiften må økes kraftig og omfatte alle næringer

I årets statsbudsjett økte regjeringen CO₂-avgiften med beskjedne 5 pst, men ikke for bensin og diesel. Det er grunn til å minne om at regjeringens egen rapport Klimakur 2030 fra januar 2020 sa at ett års utsettelse i gjennomføringen av tiltakene kunne gi 7 mill. tonn mer utslipp i tiårsperioden fram til 2030. Klimakur 2030 la stor vekt på tempo i gjennomføringen av tiltakene. Disse må komme fortløpende i perioden 2021-2030, vi har både utslippsmål for 2030 sammenliknet med i dag og utslippsmål for hele perioden 2021-2030.

Skal vi klare målene i løpet av denne tiårsperioden, må CO₂-avgiften økes betydelig. Regjeringens Klimaplan for 2021-2030 tilsvarer årlige økninger på 15 pst hvert år fram til 2030. Det er et godt forslag. Det vil kunne gi adferdsendringer og tilpasninger hos produsenter og forbrukere som innfrir om lag en tredel av de nødvendige utslippskuttene.

En kraftig økning i CO₂-avgiften er et effektivt virkemiddel, en slik økning vil virke kostnadseffektivt og kuttene kommer der de er billigst å gjennomføre. Mesteparten av de nye reduksjonene i regjeringens klimaplan, ut over de effektene som følger av en videreføring av dagens politikk, kommer i jordbruk, veitransport, avfall og oppvarming, service og bygg og anlegg. Innenfor transport gir den vedtatte el-bilpolitikken store utslippskutt også det neste tiåret (ligger i referansebanen).

CO₂-avgiften bør også gjøres generell slik at alle næringer i ikke-kvotepiktig sektor omfattes. Bensin og diesel må også omfattes av økningene. Jo svakere økningene i CO₂-avgiften blir og jo mindre den gjøres generell for alle næringer, jo mer må klimapolitikken lene seg på andre virkemidler. Vi ser f.eks. at el-bilpolitikken gir store utslippskutt, men denne politikken koster også samfunnet stort i form av tapte skatteinntekter, hele 10 mrd. kroner per år p.t. Det er mer enn de direkte kostnadene av en kraftig økning i CO₂-avgiften som i SSBs tilleggsanalyse til Klimakur 2030 ble anslått til 7,6 mrd. kroner for bedrifter og husholdninger (rett nok av en god del høyere økning i CO₂-avgiften enn det regjeringens Klimaplan legger opp til).

Økt CO₂-avgift må kompenseres med fordelingspolitiske tiltak

En betydelig økning i CO₂-avgiften over en tiårsperiode vil være langt tyngre for lavinntektshushold enn de som har store inntekter. Det er derfor viktig å kompensere for de sosiale utslagene av en i utgangspunktet riktig miljø- og klimapolitikk. Det er viktig både for å sikre oppslutning om klimapolitikken og for å hindre at miljøavgiftene gir økte sosiale forskjeller. Store deler av de økte inntektene fra CO₂-avgiftene bør derfor brukes på skattelettelse som treffer lave og middels inntekter eller på overføringer som treffer de samme gruppene. Disse «tilbakeføringstiltakene» bør være godt synlige, slik at de bidrar til allmenn oppslutning om avgiftsøkningene.

Arbeidsmarkedet

Økt smitte i januar og nye smitteverntiltak bidro til en økning på 8.100 arbeidssøkere fra desember til januar 2021 etterfulgt av en ny økning på 5.900 første uke i februar. Tall fra NAV 2. februar viser at det var registrert 207.300 arbeidssøkere, dvs. helt ledige, delvis ledige eller arbeidssøkere på tiltak, noe som utgjør 7,3 pst av arbeidsstyrken. 72.000 av arbeidssøkerne er permittert, de utgjør dermed en tredel av totalt antall arbeidssøkere. Første uke i februar 2021 økte antall permitterte med 5.300 personer. Det er særlig innen varehandel at antall permitterte har økte de siste ukene.

4,5 pst registrert helt arbeidsledige i NAV

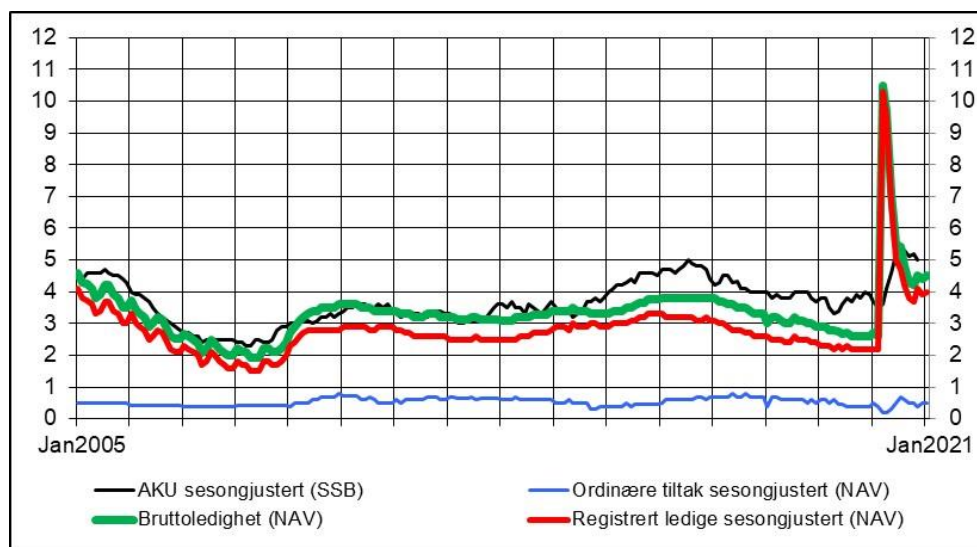
127.300 personer tilsvarende 4,5 pst var registrert som helt ledige i begynnelsen av februar. 64.800 personer er registret delvis arbeidsledige. Sammenliknet med toppen i april 2020 er antall arbeidssøkere halvert, men vi må også tilbake til april for å finne sist det var like mange nye arbeidssøkere i løpet av en uke som nå i begynnelsen av februar 2021.

De permitterte utgjør nå om lag en tredel av de helt arbeidsledige og om lag halvparten av de delvis arbeidsledige. Om lag to tredeler av de nyregistrerte arbeidssøkerne er permittert.

Sysselsettingen viser ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall fra SSB en nedgang på 1,7 pst i 2020. Grunnen til at den målte sysselsettingen på årsbasis ikke har gått mer ned, skyldes at de helt permitterte både i AKU og nasjonalregnskapet regnes som sysselsatte i tre måneder etter permittering. Mange har nå vært permitterte i mer enn tre måneder, og AKU-tallene viser igjen høyere tall for ledighet enn NAVs tall for registrerte ledige.

Unge arbeidssøkere fanges i mindre grad opp i NAVs tall. Vi kan derfor vente en fortsatt økning i ledigheten målt ved AKU. De siste NAV-tallene viser at ledigheten øker mest blant de som er under 30 år og at ungdom mellom 20-24 år har den høyeste andelen helt arbeidsledige med 6,3 pst. Oslo topper fylkesoversikten med 6,4 pst helt ledige i januar.

Figur 2: Arbeidsledighet og ordinære tiltak i prosent av arbeidsstyrken

Kilde: NAV og SSB AKU

Kommuneøkonomien

Regjeringen Solberg bruker ikke kommunesektoren i kampen mot den skyhøye arbeidsledigheten. Foreløpige tall fra nasjonalregnskapet viser at sysselsettingen i kommuneforvaltningen gikk ned i 2020. Etter finanskrisa i 2008 ble kommunesektoren brukt langt mer aktivt. Det vedtatte kommuneøkonomiopplegget for 2021 går i minus for kommunene, og vi kan risikere at kommunesektoren bidrar til å forlenge den økonomiske krisa og forsinke innhentingene etter pandemien. Mange kommuner melder om stramme budsjetter og at de må kutte i kjernetjenestene i 2021. KS har meldt det samme.

Kommunesektoren må brukes i motkonjunkturpolitikken

Kommunene må få en sentral rolle i motkonjunkturpolitikken og kampen for å gjenreise sysselsettingen. De siste årene har kommunesektoren pga. stramme økonomiske rammer spilt en meget beskjeden rolle i arbeidet med å skape nye arbeidsplasser. Kommunene må få midler til å framskynde vedlikehold og nybygg, til å framskynde digitaliseringen av offentlig sektor og til å styrke det generelle tjenestetilbudet, herunder økt grunnbemanningen i helse- og omsorgstjenestene og flere lærere.

En sterk og god kommuneøkonomi med god vekst i de frie inntektene er avgjørende for omfang og kvalitet på kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg. Det er først når inntektene øker ut over det som trengs for å tilby like gode tjenester til en voksende og aldrende befolkning at kvaliteten i tjenestetilbudet kan økes. Det vedtatte budsjettet for 2021 reduserer det økonomiske handlingsrommet for kommuner og fylkeskommuner på kjerneområdene utdanning, helse og omsorg med om lag 1 mrd. kroner. Unio foreslo i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for å år at kommunesektorens frie inntekter justert for endringer i demografi og pensjonskostnader skulle vært minst 3 milliarder kroner høyere.

Tabell 6: Kommunesektorens økonomiske handlingsrom 2021

Økning i frie inntekter etter budsjettavtalen med FrP*	2,6 mrd.
Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	-1,1 mrd.
Økte pensjonskostnader ut over deflator	-0,6 mrd.
Toppfinansiering av ressurskrevende brukere reduseres	-0,3 mrd.
Barn og psykisk helse	-0,1 mrd.
Nullutslippsløsninger ferger og båter, budsjett 0,1 mrd., behov 0,5+ mrd.	-0,5 mrd.
Eiendomsskatt, redusert makssats fra 5 til 4 promille	-0,4 mrd.
Reversering av pensjonskutt og kapitaltilskuddskutt til private barnehager**	-0,3 mrd.
Asfalt og vei**	-0,3 mrd.
«Netto» økonomisk handlingsrom fri inntekter	-1,0 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2020 anslått i RNB

**Budsjettavtalen med FrP

Kilde: Statsbudsjettet 2021 og budsjettavtalen mellom regjeringspartiene og FrP 2021

Koronaen gir kommunene store ekstrautgifter som må kompenseres

Kommunenes økonomi rammes av koronaen. I den siste krisepakka på 16 milliarder kroner som regjeringen presenterte i slutten av januar 2021, er 1 mrd. kroner avsatt til kommunene, dvs. kommunene skal få lov til, på vegne av regjeringen, å dele ut denne milliarden til lokale private virksomheter som sliter, eller til virksomheter som av en eller annen grunn faller utenom de store nasjonale støtteordningene for private virksomheter.

Hva har regjeringen lovet kommunene? TISK-kompensasjon. I september 2020 forsikrer helseministeren og kommunalministeren kommunene om at regjeringen tar sikte på å dekke alle nødvendige kostnader i kommunesektoren med oppfølgingen av den såkalte TISK-strategien (testing, isolering, sporing og karantene) og særskilte smittevernstiltak i 2020 og 2021. Regjeringen sier i det samme brevet at det «vil bli vurdert særskilt kompensasjon til kommuner som har hatt store ekstrautgifter som følge av lokale virusutbrudd». Ingen særskilt kompensasjon har kommet til de mest berørte kommunene ennå.

Kommunesektoren rammes økonomisk langt ut over de såkalte TISK-utgiftene. Sektoren må få sikkerhet for at de enkelte kommuner og fylkeskommuner får kompensert for virkningene av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med virusutbruddet. Også dette må fordeles på en slik måte at de kommuner og fylkeskommuner som er hardest rammet av pandemien og som har måttet ta den tøffeste kampen mot spredning av viruset på vegne av felleskapet får mest kompensasjon.

Regjeringen ble i forbindelse med Revidert budsjett 2020 kritisert for at den ikke ga klare nok garantier for at kommuner og fylkeskommuner skal kompenseres fullt ut for de økonomiske effektene av koronapandemien. Det er grunn til å minne om at et flertall på Stortinget, alle partiene utenom regjeringspartiene, i forbindelse med behandlingen av Prop. 52 S (2019-2020) vedtok følgende: «*Stortinget ber regjeringen om å kompensere kommunene og fylkeskommunene for urimelige virkninger av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med håndteringen av smittesituasjonen og endret økonomisk utvikling siden vedtatt statsbudsjett*» (Innst. 197 S).

Stortinget må forlange at kommunene kompenseres etter belastning

Stortinget bør stramme inn sitt tidligere anmodningsvedtak slik at alle kommuner og fylkeskommuner enkeltvis kompenseres fullt ut for virkningene av skattesvikt, inntektsbortfall og merutgifter i forbindelse med pandemien i tillegg til de direkte kostnadene knyttet til smittevernstiltak. Det er ikke riktig å fordele disse midlene etter antall innbyggere slik regjeringen gjør.

Når skoleelever gis tilpasset undervisning i mindre grupper eller hjemme, krever det ekstra midler og økte lærerressurser. Dette må kompenseres så kommunene og skolene vet at de kan gjøre de nødvendige tilpasninger uten å være redd for at det sprenger budsjettene.

Pandemien gir store etterslep på behandling og forebyggende helsetjenester. Oppgaver som er satt på vent eller som må gjennomføres på langt mer kostbare måter pga. smittevernarbeidet, gir kommunene ekstra kostnader. Disse må kompenseres. Regjeringen må fjerne den usikkerhet som mange i kommune-Norge har i dag. Stramme kommunebudsjetter og fortsatt usikkerheten vil raskt kunne gi et dårligere velferdstilbud.

Lønns- og prisveksten

Moderate oppgjør og svak reallønnsvekst siden oljeprisfallet i 2014 har sammen med svakere kronekurs gitt avgjørende bidrag til økt lønnsomhet og bedret konkurransevne i næringslivet tross flere dårlige år både etter oljeprisfallet og nå under koronaen. Det er først i 2019 at reallønningene var tilbake på samme nivå som i 2014. I gjennomsnitt har reallønnsveksten siden 2014 vært på beskjedne 0,4 pst per år. Det er nå viktig at lønnstakerne får sin rettmessige del av verdiskapingen og at alle de som har gjort en ekstraordinær innsats under koronaen får lønnsmessig uttelling. Her har både private og offentlige arbeidsgivere et ansvar.

Strukturendringer ga høyere målt lønnsvekst i 2020

Kraftig fall i elektrisitetsprisene i 2020, ned nesten 30 pst fra året før, bidro til at konsumprisene bare økte med 1,3 pst i fjor. Med en nominell lønnsvekst på 2,4 pst, ga det en reallønnsvekst på 1,1 pst i 2020 slik dette måles i nasjonalregnskapet.

For de fleste var derimot reallønnsveksten i 2020 ikke mer enn 0,4 pst, fordi den målte lønnsveksten var sterkt påvirket av såkalte strukturendringer i arbeidsmarkedet. Når mange av de hundretusener permitterte var blant de lavest lønnede, trakk dette den målte lønnsveksten blant de som var i jobb opp når 2020 sammenliknes med 2019. Ramma i 2020-oppgjøret var som kjent 1,7 pst, det gir en reallønnsøkning på 0,4 pst i 2020, det samme som gjennomsnittet de siste seks årene.

Strukturendringer og el-priser vil påvirke reallønnsveksten i 2021

Med vaksinerings og mange av de permitterte tilbake i jobb kan strukturendringene slå motsatt mht. den målte lønnsveksten i 2021. Den kan bli lavere enn ramma i oppgjøret. På den annen side vil antakelig elektrisitetsprisene øke fra et lavt nivå i fjor og gi høyere vekst i konsumprisene. SSB anslår at lønnsveksten blir 2,1 pst i 2021 og at konsumprisveksten blir 2,5 pst. Det gir en reallønnsvekst på -0,4 pst. Men denne gangen vil den «egentlige» reallønnsveksten for de som har en lønnsvekst som følger ramma i oppgjørene være høyere, dvs. nærmere null.

Tabell 4: Reallønnsutviklingen

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Årslønnsvekst	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	2,4	2,1	3,6	3,9
KPI-vekst	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	2,5	2,4	2,1
Reallønnsvekst	1,1	0,7	-1,9	0,5	0,1	1,3	1,1	-0,4	1,2	1,8
Reallønn 2014=100	100	100,7	98,8	99,3	99,4	100,7	101,8	101,4	102,6	104,4

	Årlig gjennomsnitt			
	00-20	00-13	14-20	21-23
Årslønnsvekst	3,9	4,5	2,7	3,2
KPI-vekst	2,1	2,0	2,2	2,3
Reallønnsvekst	1,8	2,5	0,4	0,9

Kilde: SSB årlig nasjonalregnskap og Konjunkturtendensene 2020/4 (9. des. 2020)

Raskere normalisering av lønnsveksten

Holden III-utvalget la i sin tid til grunn at det ville ta om lag 3-5 år for lønnsdannelsen å normalisere seg etter et kraftig oljeprisfall slik vi fikk i 2014. Det tok nesten 5 år. De fleste analysemiljøer anslår at opphenting etter koronakrisa vil gå raskere selv om omstillingene vil være vel så omfattende. Likeledes antas lønnsveksten å komme tilbake til normalen etter kortere tid. SSBs siste anslag anslår at reallønnsveksten vil være tilbake på normalen etter 2-3 år, med reallønnsvekst på hhv. 1,2 pst og 1,8 pst i 2022 og 2023 og nominell lønnsvekst opp mot 4 pst i 2023.

Produktiviteten bestemmer lønnsveksten

Over tid har reallønnsveksten fulgt veksten i arbeidsproduktivet i industrien. På den måten har alle lønnstakere fått del i verdiskapingen innenfor frontfagsmodellens rammer. Arbeidsproduktiviteten i industrien, målt som bruttoprodukt i faste priser per utført timeverk, har vært svakt fallende i mange tiår, og bakgrunnen for Produktivitetskommissjonen i sin tid var redusert produktivetsvekst i mange OECD-land etter 2005.

For Norges del inntraff reduksjonen omtrent samtidig med en kraftig økning i arbeidsinnvandringen etter EU-utvidelsen i 2004. At innvandringen økte samtidig som den målte produktivetsveksten falt, ble studert i en [SSB-publikasjon i 2015](#). Arbeidsproduktivet blir normalt målt ved forholdet mellom produksjon og arbeidskraftsinnsats, der det antas at alle arbeidstakere bidrar likt til produksjonsprosessen, målingen baseres på «utførte timeverk». SSB-studien korrigerer for at mange arbeidsinnvandrere har hatt lavere timelønn og finner at dette forklarer 25 prosent av fallet i produktivetsvekst etter 2005.

Store bytteforholdsgevinster, høye priser på råvarer som vi selger og lave priser på importerte varer, forklarer også mye av den meget høye veksten i arbeidsproduktivet i årene før 2005. Et fallende gjennomsnitt i den målte arbeidsproduktiviteten trenger nødvendigvis ikke være en trend som vil vedvare. Fallet er sterkt påvirket av «ytte hendelser» som lavlønnskurransen, finanskrisen, oljeprisfall og antakelig også koronapandemien når tallene for 2020 og de neste årene kommer. Regjeringens bidrag til å opprettholde produktivetsveksten bør også konsentreres om å sikre tillit og godt samarbeid mellom arbeidslivets parter, det har stor betydning for produktiviteten fordi prosesser går lettere, transaksjonskostnadene blir lavere, informasjon og kunnskap flyter lettere, kompleksiteten i prosesser reduseres osv. [Økt organisasjonsgrad er dokumentert å gi økt produktivitet.](#)

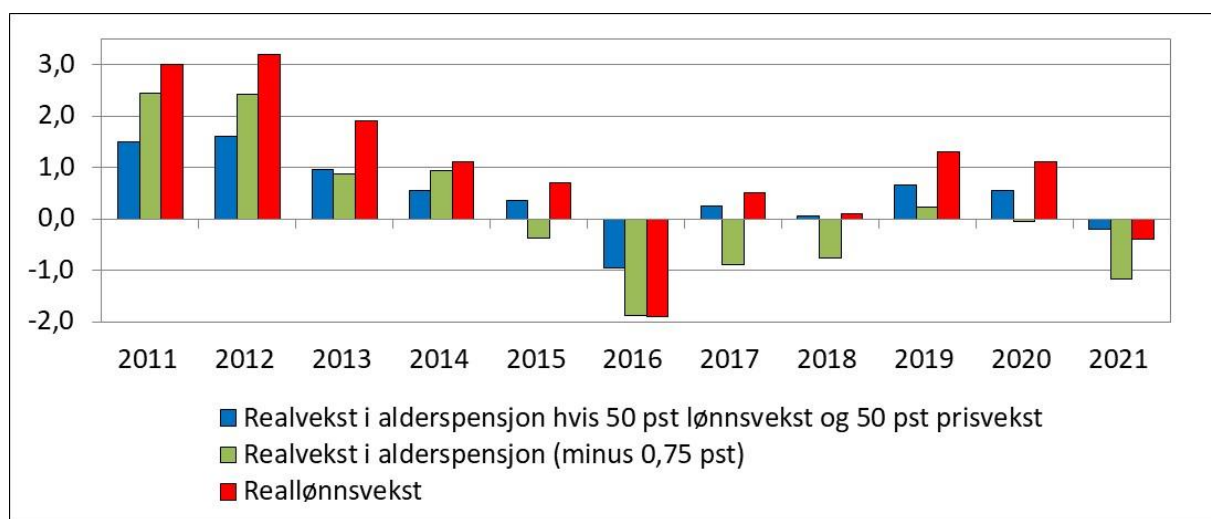
Frontfaget må ha styrke

Vi ser klare tendenser til sosial dumping og lavlønnskurransen, tariffshopping, kutt i pensjonsrettigheter mv. Klassiske arbeidsgiverstandpunkter har vært på offensiven i flere år. Vi må skille mellom hva som øker produktiviteten og lønnsomheten for en virksomhet (hvor arbeidsgiver ofte ensidig jakter lavere kostnader) og hva som er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det er det siste som skal være rettesnora. Lavere lønn og dårligere pensjonsordninger gir ikke økt produktivitet, det bare endrer fordelingen av inntekt mellom arbeid og kapital. Et stadig større innslag i økonomien av arbeidsplasser med lav lønn bidrar tvert om til lavere produktivitet og lavere vekst. Det er derfor viktig at de som forhandler frontfaget har styrke til å hente ut arbeidstakernes andel av verdiskapingen. Framover venter SSB at lønnsveksten vil ligge rundt 3½ pst som et normalnivå i en konjunkturnøytral periode. Med en prisvekst rundt inflasjonsmålet på 2 pst, gir dette en reallønnsvekst på 1,5 pst per år.

Pensjonene

Unio har i mange år kjempet for at alderspensjonene skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst, slik Stortingets intensjon var da den vedtok Pensjonsreformen. Dagens reguleringsregime bidrar til å svekke oppslutningen om Pensjonsreformen, det er særdeles uheldig. Alderspensjonistene har hatt realinntektsnedgang fem av de siste seks år, og dagens reguleringsregime har gitt dårligere regulering i alle de siste seks årene enn det en regulering med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten ville gitt.

Figur 1: Realvekst i lønninger og alderspensjon 2011-2021*

* SSB Konjunkturtendensene (des 2020) er brukt for anslag på lønns- og prisveksten i 2020 og 2021. Tallene avviker litt fra de faktiske ved at alternativet med 50/50 pris- og lønnsvekst ikke tar hensyn til etterreguleringen i det enkelte år. Dette utjamner seg imidlertid over tid.

Regjeringen har spart 9 milliarder kroner

Hadde reguleringen av alderspensjonene vært gjennomført med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst i regjeringen Solbergs tid etter 2014, ville pensjonistene i år i gjennomsnitt hatt nesten 10.000 kroner mer i alderspensjon fra folketrygden. Regjeringen har spart over 9 milliarder kroner på dagens reguleringsregime.

Tapene for den enkelte alderspensjonist skyldes måten det underreguleres på, ikke at det underreguleres. Stortinget har hele tiden ment at pensjonene skal underreguleres slik at pensjonistene får halvparten av den realinntektsveksten som lønnstakerne har. Dagens underregulering, som gjennomføres slik at pensjonene først reguleres opp med lønnsveksten og deretter reduseres med 0,75 prosent, forutsetter at reallønnsveksten over tid er 1,5 pst. Vi må tilbake til 2013 for at reallønnsveksten var over 1,5 pst. Det er derfor avgjørende at måten reguleringen gjennomføres på endres, slik at pensjonistene ikke igjen taper.

Budsjettavtalen 2021 og årets trygdeoppgjør

I budsjettavtalen for 2021 mellom regjeringspartiene og Frp er det gjort et avgrenset vedtak om å regulere alderspensjonene i folketrygden med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst i

2021. Avtalen omfatter ikke reguleringen av andre pensjoner, og den innebærer ikke regulering med gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst hvis arbeidstakerne har reallønnsnedgang, noe som er meget sannsynlig i 2021 fordi prisveksten ventes å bli høy. I dette tilfelle skal pensjonene reguleres slik at alderspensjonenes realinntektsnedgang blir lik reallønnsnedgangen.

Med SSBs anslag med en årslønnsvekst på 2,1 pst og prisvekst på 2,5 pst. gir det en reallønnsnedgang på 0,4 pst i 2021. Før eventuell etterregulering vil et gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst gi alderspensjonene en reell nedgang på 0,2 pst. Budsjettavtalen mellom Frp og regjeringspartiene innebærer imidlertid at pensjonistene «*ikke taper mer enn lønnstakerne dersom realveksten for lønnstakere anslås å bli negativ*». Dette har de fleste tolket som at pensjonene i år skal reguleres slik at realinntektsnedgangen blir lik arbeidstakernes reallønnsnedgang. I så fall skal pensjonene reguleres slik at de reelt går ned 0,4 pst og ikke 0,2 pst. Dette er uansett «langt bedre» enn et «0,75-regimet» som ville gitt en realinntektsnedgang, igjen med SSBs anslag for lønns- og prisvekst, på hele 1,2 pst.

Stortinget må endre reguleringsregimet permanent

Stortinget skal ta stilling til et privat lovforslag (Dok 8:53 S 2020-2021) fra SV og Frp som går inn for å endre reguleringen til gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst. Forslaget kan se ut til å samle flertall på Stortinget. Unio har bedt Arbeids- og sosialkomiteen gjøre et utvetydig vedtak om at reguleringen endres på permanent basis fra 2021. Komiteen skal avgi innstilling i saken 9. februar og Stortinget behandle saken 16. februar.

Regjeringen prøver i denne saken å skyve spørsmålet over til det regjeringsoppnevnte Pensjonsutvalget, som skal evaluere pensjonsreformen. Utvalget har frist for å komme med sine forslag 1. mars 2022. Det er for sent for å kunne gi virkning for trygdeoppgjøret 2022.

Tabell 5: Alderspensjon i folketrygden, tap med dagens regulering sammenliknet med 50/50-regulering i årene 2014-2020*

Alderspensjon i folketrygden, tap med dagens regulering sammenliknet med 50/50-regulering								
	A	B	A-B	C	D	C/D	(A-B)*C	(A-B)*C/D
	Realvekst	Realvekst	Diff	Utgifter	Mottakere	Gj. snitt.	Reelt tap	Gj.sn. tap
	-0,75	50/50	realvekst	mrd. kr	ap FT	ap FT	mrd. kr	pr mottaker
2014	0,93	0,55	0,38	176	837 525	210 143	0,67	803
2015	-0,38	0,35	-0,73	190	868 507	218 766	-1,39	-1595
2016	-1,87	-0,95	-0,92	202	894 185	225 904	-1,85	-2074
2017	-0,88	0,25	-1,13	212	916 672	231 271	-2,40	-2620
2018	-0,77	0,05	-0,82	221	937 447	235 747	-1,81	-1933
2019	0,23	0,65	-0,42	232	958 822	241 964	-0,98	-1025
2020	-0,06	0,55	-0,61	244	970 000	251 546	-1,48	-1523
						Sum 2014-2020	-9,24	-9967

* Tabellen avviker litt fra de faktiske ved at alternativet med 50/50 pris- og lønnsvekst ikke tar hensyn til etterreguleringen i det enkelte år. Dette utjamner seg imidlertid over tid. For 2020 er det lagt til grunn SSBs siste anslag for lønns- og prisvekst.

ABE-kuttene

ABE-kuttene må stoppes og ordningen evalueres. Kuttene rammer aktiviteten i alle statlige virksomheter, sykehus, universiteter, høyskoler og forskningsinstitusjoner på en blind og uoversiktlig måte som svekker viktige velferdstjenester og kunnskapsproduksjon.

ABE-kuttene har svekket beredskapen og det forebyggende arbeidet og gjort kampen mot koronapandemien vanskeligere. Folkehelseinstituttet (FHI) har hatt en sentral og viktig rolle under pandemien. Regjeringens kraftige budsjettkutt i FHI for noen år siden i tillegg til de årlige ABE-kuttene, førte til nedbygging av viktige funksjoner, svekket beredskap og lavere kapasitet i smittevernarbeidet når det virkelig trengtes.

Effektiviserings- og produktivetsarbeidet i offentlig sektor er viktig, men det må gjennomføres i samarbeid med de ansatte og bygge på tillit og trygghet. Kuttene rammer nå sysselsettingen i store og viktige etater og sektorer. Regjeringspartiene og budsjettpartner FrP økte ABE-kuttet i 2021-budsjettet fra 0,5 til 0,6 pst. Denne «lille» økningen alene utgjør 365 mill. kroner tilsvarende lønnskostnadene til 500 årsverk. Samlet utgjør regjeringens akkumulerte ABE-kutt fra 2015 til 2021 nå 14,2 mrd. kroner, tilsvarende lønnskostnadene til om lag 18 200 årsverk. Budsjettavtalen for 2021 mellom regjeringspartiene og FrP inneholder et «verbal» om at regjeringen skal «komme tilbake til Stortinget med en effektiviseringsstrategi for offentlig sektor». Denne gjennomgangen må bl.a. bygge på en forskningsbasert evaluering av ABE-kuttens konsekvenser for kvalitet og effektivitet i offentlig sektor.

Organisasjonsgrad og fagforeningskontingent

Den norske arbeidslivsmodellen er kjernen i den norske modellen. Koronakrisa har vist hvor avhengige vi er av hverandre, hvor avhengige vi er av en stor og effektiv offentlig sektor og hvor viktig arbeidslivsmodellen er for å få oppslutning om viktige beslutninger i en krisetid. En viktig forutsetning for den norske arbeidslivsmodellen er høy organisasjonsgrad og høy reell oppslutning om norske tariffavtaler som grunnlag for lønn, pensjon og arbeidsforhold. Arbeidstakere og arbeidsgivere må oppfordres til organisering. Alle parter, også arbeidsgivere og myndigheter, må ta ansvar for å få opp organisasjonsgraden, støtte opp om hovedorganisasjonene i arbeidslivet på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden. Det vil bidra til å hindre sosial dumping og uverdige arbeidsforhold, og styrke tariffavtalenes stilling som rettesnor for hvordan arbeidslivet skal organiseres.

Arbeidsgiverorganisasjonene NHO og Virke har en stor andel «medlemsbedrifter» som ikke har tariffavtale, men som antakelig bare «følger tariffen». Grunnen til dette er ikke bare at arbeidstakersiden ikke har krevd tariffavtale i disse virksomhetene, men også at arbeidsgiverne ikke vil risikere å bli tatt ut i streik og at de slipper AFP-kostnadene. NHO og Virke bør selv ta initiativ til at flest mulig av deres medlemsbedrifter inngår tariffavtale.

Under regjeringen Solberg har fagforeningsfradraget har stått stille siden 2013. Koronakrisa viser at vi trenger mer felleskap og et organisert arbeidsliv med sterke fagforeninger og hovedorganisasjoner. Forskning viser at fagforeningsfradraget, gjennom økt andel organiserte, bidrar til å øke produktiviteten i virksomhetene. Unio har krevd at det gis fullt fradrag for fagforeningskontingent.

Unio har over 380.000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister og bibliotekarer

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier : sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og pensjonsordninger

Unio

UTDANNINGS
FORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

POLITIETS
FELLESFORBUND

 Presteforeningen

ergoterapeutene

 **AKADEMIKER
FORBUNDET**

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

 **Skatterevisorenes
Forening**

